

ŠAUNAMOJO GINKLO PANAUDOJIMO TEISINIO REGLAMENTAVIMO PROBLEMATIKA LIETUVOS POLICIJOJE

Ingrida Kairienė

*Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Policijos veiklos katedra
V. Putvinskio g. 70, LT- 44211, Kaunas
Telefonas 8 (37) 30 36 51
Elektroninis paštas ingrida.kairiene@mruni.eu*

Santrauka. Straipsnyje analizuojamas šaunamojo ginklo panaudojimo policijos pareigūnų veikloje teisinis reguliavimas. Autorė straipsnyje nagrinėja teisės aktus, reglamentuojančius šaunamojo ginklo panaudojimą Lietuvoje. Keliamas klausimas dėl dabartinių teisės aktų tobulinimo, norint apibrėžti šaunamojo ginklo panaudojimo sąlygas, kad būtų galima išvengti negrįžtamų pasekmių bei policijos pareigūnų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn dėl jų prievartos naudojimo, nepažeidžiant teisės aktų numatytų reikalavimų. Autorė taip pat analizuoja šaunamojo ginklo panaudojimo atvejų dinamiką, kuri atskleidžia ryškų šaunamojo ginklo panaudojimo sumažėjimą.

Pagrindinės sąvokos. Policijos pareigūnas, šaunamasis ginklas, šaunamojo ginklo panaudojimas.

IVADAS

Policijos pareigūnas, kaip statutinis policijos įstaigos tarnautojas, turi viešojo administravimo įgaliojimus jam nepavaldiems asmenims. Policijos veiklos įstatymas bei kiti teisės aktai suteikia policijos pareigūnui teisę, įgyvendinant policijos uždavinius reikalauti, kad tiesiogiai jam nepavaldūs asmenys vykdytų jo teisėtus nurodymus, o jų nevykdymo ar pasipriešinimo atveju panaudoti prievartą. Lietuvos Respublikos Konstitucijoje numatyta, kad žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės, jas gina įstatymas. Jos gali būti varžomos tik tiek, kiek jos pažeidžia kitų asmenų teises ir laisves. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija taip pat leidžia riboti asmens teises tais atvejais, kai reikia užkirsti kelią teisės pažeidimams, nubausti asmenis, padariusius nusikaltimus, apsaugoti kitų asmenų teises ir laisves, garantuoti visuomenės saugumą, viešąją tvarką, sveikatą, moralę, užtikrinti šalies ekonominę gerovę. Kadangi prievartos priemonės daugiau ar mažiau varžo piliečių teises, jos turi būti naudojamos vadovaujantis prievartos naudojimo tik būtinais atvejais ir jos proporcingumo principu.¹

Šaunamojo ginklo panaudojimą Lietuvos policijoje reglamentuoja Lietuvos Respublikos Policijos veiklos įstatymas. Jame numatyta, kad šaunamasis ginklas gali būti panaudotas prieš asmenis, transporto priemones ir gyvūnus. Pradėjus plačiau analizuoti šaunamojo ginklo panaudojimo galimybes, įstatyme pasigendama sąlygų, kurios numatytų kada galima panaudoti šaunamąjį ginklą prieš transporto priemones ir gyvūnus. Autorės darbo tikslas yra išnagrinėti šaunamojo ginklo panaudojimo teisinį reguliavimą Lietuvos policijoje. Policijos pareigūnas nebus

¹ Policijos veiklos įstatymas, Valstybės žinios, 2000, Nr. 90-2777, 4 str. 2 d.

patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, jei šaunamąjį ginklą jis panaudojo neperžengdamas būtinosios ginties ribų, nors jis ir padarė baudžiamajame įstatyme numatyto nusikaltimo ar nusižengimo požymius formaliai atitinkančią veiką gindamasis ar gindamas kitą asmenį, nuosavybę, būsto neliečiamybę, kitas teises, visuomenės ar valstybės interesus nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo kėsینimosi². Norint išvengti teisinės atsakomybės dėl šaunamojo ginklo panaudojimo, reikia gerai išmanyti teisės aktus, kurie apibrėžia šaunamojo ginklo panaudojimą. Darbo objektas – teisės aktų, reglamentuojančių šaunamojo ginklo panaudojimą Lietuvos policijoje, analizė. Tikslui pasiekti autorė išsikėlė uždavinius:

1. Aptarti teisės normas, reguliuojančias šaunamojo ginklo panaudojimą Lietuvos policijoje.
2. Išanalizuoti šaunamojo ginklo panaudojimo policijos pareigūnų praktikoje statistiką.

ŠAUNAMOJO GINKLO PANAUDOJIMO TEISINIS REGLAMENTAVIMAS

Lietuvos policijos pareigūnai, vadovaudamiesi teisės aktais, turi teisę tarnybos metu naudoti psichinę ir (ar) fizinę prievartą, šaunamąjį ginklą bei sprogstamąsias medžiagas. Kuris iš išvardintų būdų bus panaudotas realiai priklauso nuo susidariusios situacijos, ypač nuo pasipriešinimo lygio, o taip pat nuo pačio policininko profesionalumo ir visa tai reglamentuojančių teisės aktų. Pavyzdžiui, kai kuriais atvejais policijos pareigūnų naudojama jėga yra laikoma tinkama priemonė taip vadinamiems įtariamųjų „silpniems pasipriešinimams“ neutralizuoti. Kai kurios policijos pajėgos dažniau naudoja tokius jėgos metodus kaip kovinių imtynių veiksmus ar policijos lazdas. Jungtinėse Amerikos Valstijose tokių metodų bei šaunamojo ginklo naudojimą sumažino ir iš dalies pakeitė pipirinių dujų naudojimas.³ Lietuvoje kaip ir kitose šalyse policijos pareigūnai ginkluoti šaunamaisiais ginklais, lazdomis (guminėmis), antrankiais, ašarinėmis ar pipirinėmis dujomis taip pat elektros šokais.

Lietuvoje šaunamojo ginklo panaudojimo sąlygos buvo reglamentuotos Policijos įstatymo⁴ 42 straipsnyje ir buvo pakeistos Policijos veiklos įstatymo 25 straipsnyje. Lyginant Policijos įstatymą su Policijos veiklos įstatymu, tai pastarajame lieka vietoj aštuonių penkios sąlygos, kai policijos pareigūnas gali naudoti šaunamąjį ginklą prieš asmenį.⁵ Policijos veiklos įstatymo 25 straipsnyje leidžiama naudoti šaunamąjį ginklą prieš transporto priemonę ir gyvūnus, tuo tarpu 27 straipsnyje

² Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, Valstybės žinios, 2000-10-25, Nr. 89-2741, 28 str.

³ N. Uildriks & P. Van Reenen Policing Post-Communist Societies, Antwerp-Oxford-New York, 2003, P. 83.

⁴ Policijos įstatymas, Valstybės žinios, 1991-01-20, Nr. 2-22.

⁵ 1) gindamas save, kitą asmenį nuo pradėto ar tiesiogiai gresiančio pavojingo gyvybei ar sveikatai nusikalstamo kėsинimosi; 2) sulaikydamas nusikalstamą veiką padariusį asmenį, kuris aktyviais veiksmais vengia sulaikymo, jeigu kitaip jo neįmanoma sulaikyti, taip pat tais atvejais, kai asmuo atsisako įvykdyti teisėtą reikalavimą padėti ginklą ar kitą daiktą, kuriuo galima sužaloti žmogų, jeigu kyla pavojus policijos pareigūno ar kito žmogaus gyvybei ar sveikatai ir kitaip jo neįmanoma nuginkluoti; 3) atremdamas saugomų objektų užpuolimą; 4) kai būtina išlaisvinti įkaitus arba užkirsti kelią teroro aktui; 5) pabėgimo iš įkalinimo vietų ar riaušių jose atvejais.

numatyta, kad Policijos pareigūnas turi teisę išimti šaunamąjį ginklą iš dėklo ir parengti jį panaudoti, jei jis mano, kad konkrečioje situacijoje gali tekti jį panaudoti. Taip pat Policijos veiklos įstatyme numatyta, kad „draudžiama panaudoti šaunamąjį ginklą žmonių susibūrimo vietose, jeigu nuo to gali nukentėti pašaliniai asmenys, prieš moteris, kai akivaizdu, kad jos neščios, taip pat prieš asmenis, jei akivaizdu, kad jie invalidai, prieš nepilnamečius, jei jų amžius žinomas pareigūnui arba išvaizda atitinka amžių, išskyrus atvejus, kai jie priešinasi pavojingu žmogaus gyvybei ar sveikatai būdu arba jei užpuola tokių asmenų grupę ir šis užpuolimas kelia grėsmę gyvybei ar sveikatai“ (25 straipsnio 4 punktas).

Lyginant Policijos įstatymą su Policijos veiklos įstatymu, šiame žymiai išplėsta formuluotė atitinkamų sąvokų, bet tuo pačiu kalbant apie šaunamojo ginklo panaudojimą, įtraukia mažiau konkrečių sąlygų. Policijos veiklos įstatymas⁶ panaikino leidimą, numatytą Policijos įstatyme, naudoti šaunamąjį ginklą prieš įtariamus asmenis, kurie nepakluso policijos pareigūnams ar įsakymui nebėgti. Vis dėlto, Policijos veiklos įstatyme ši nuostata vėl buvo pakeista 25 straipsnio 2 punkte. Tačiau nedetalizuojami nusikaltimai pagal sunkumą, t.y., nėra reglamentuoti pagal kokį nusikaltimą sulaikant asmenį galima panaudoti šaunamąjį ginklą. Teoriškai terminas „nusikalstama veika“ leidžia pareigūnui panaudoti šaunamąjį ginklą, kad sulaikyti bėgantį įtariamąjį bet kuriuo atveju net, jeigu tai būtų nedidelė vagystė iš parduotuvės. Tai neabejotinai prieštarauja principui, įtvirtintam Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (1950) 2 straipsnio 2 dalyje dėl teisės į gyvybę „(...) gyvybės atėmimas negali būti laikomas prieštaraujančiu šiai Konvencijai, jeigu tai įvyko neviršijant tokio jėgos panaudojimo, kai tai buvo neišvengiamai būtina sulaikyti asmenį“ taip kaip principas numatantis teisę į teisę ir apsaugą, reglamentuotas šios Konvencijos 5 straipsnio 1 dalies c punkte. Asmens teisės gali būti apribotos „kai jis teisėtai suimamas ar sulaikomas, kad būtų pristatytas kompetentingam teismo pareigūnui, pagrįstai įtariant padarius nusikaltimą ar kai pagrįstai manoma, jog būtina užkirsti kelią padaryti nusikaltimą, arba manoma, kad jis gali pabėgti jį padaręs.“ Policijos veiklos įstatymas nereglamentuoja sąlygų, kai gali būti panaudotas šaunamasis ginklas prieš transporto priemones ar gyvūnus. Policijos įstatymas (1990) numatė dvi sąlygas, kai policijos pareigūnai galėjo šaunamąjį ginklą panaudoti prieš transporto priemonę, „kai jos vairuotojas nepaklūsta išankstiniam akivaizdžiai išreikštam policijos pareigūno reikalavimui sustoti, o tolesnis jos vairavimas gali sukelti grėsmę eismo saugumui ar žmonėms.“ Policijos veiklos įstatymas leidžia naudoti šaunamąjį ginklą prieš transporto priemones, tačiau neapibrėžia panaudojimo sąlygų. Abiejuose teisės aktuose panašūs skirtumai ir dėl šaunamojo ginklo panaudojimo prieš gyvūnus. Policijos veiklos įstatyme

⁶ Policijos veiklos įstatymas, Valstybės žinios, 2000, Nr. 90-2777.

numatyta tik, kad pareigūnai gali naudoti šaunamąjį ginklą prieš gyvūnus, o Policijos įstatyme (1990) buvo leistina policijos pareigūnams panaudoti šaunamąjį ginklą prieš gyvūną, kai jis užpuola žmogų ar kelia pavojų gyventojams. Šiame įstatyme atsiranda nauja sąvoka „psichinė prievarta“. Baudžiamosios teisės doktrinoje prievarta yra skirstoma į dvi pagrindines rūšis: psichinę ir fizinę prievartą. Baudžiamosios teisės specialistų nuomone šios dvi rūšys tarpusavyje yra glaudžiai susiję, nes fizinis smurtas visada siejamas su poveikiu asmens psichikai (fizinio bei psichinio lygmenų tarpusavio sąveika bei sąsaja), o pati psichinė prievarta gali būti realizuojama fiziniu poveikiu, kuris šiuo atveju būtų pripažįstamas ne fiziniu, bet psichiniu smurtu.⁷ Policijos veiklos įstatyme psichinė prievarta apima ne tik išpėjimą apie ketinimą panaudoti fizinę prievartą, bet ir išpėjimą panaudoti šaunamąjį ginklą ar sprogstamąsias medžiagas. Psichinei prievartai prilyginamas šaunamojo ginklo demonstravimas bei išpėjamieji šūviai, tačiau šias psichinės prievartos priemones galima naudoti tik Policijos veiklos įstatymo 25 straipsnio 2 ir 4 dalyse išvardytomis sąlygomis.⁸ Dažnai psichinės prievartos panaudojimas kaip išpėjimas apie ketinimą panaudoti fizinę prievartą, šaunamąjį ginklą ar sprogstamąsias medžiagas, leidžia užkirsti kelią neteisėtiems pažeidėjo veiksams. Galima teigti, kad psichinė prievartos apibrėžimas iš dalies sumažino šaunamojo ginklo panaudojimo atvejų, nes šaunamojo ginklo demonstravimas bei išpėjamieji šūviai prilyginami psichinei prievartai. Iš kitos pusės, Policijos įstatymas numatė daugiau atvejų kada galima panaudoti šaunamąjį ginklą tiek asmenų, tiek transporto priemonių ar gyvūnų atžvilgiu.

Policijos įstatyme buvo išdėstytos trys asmenų grupės prieš kurias draudžiama naudoti šaunamąjį ginklą, tai nėščios moterys, nepilnamečiai ir invalidai. Šį draudimą Policijos veiklos įstatymas sukonkretino⁹, kas suteikia pareigūnams daugiau gynybos panaudojus šaunamąjį ginklą. 1990 m. įstatyme buvo pabrėžti tik invalidai su aiškiais invalidumo požymiais. Praktikoje labai dažnas atvejis, kai nepilnamečių išvaizda neleidžia spręsti apie jų amžių.

Policijos veiklos įstatyme daugelis sąvokų yra abstrakčios bei paliekančios per daug laisvės patiems policijos pareigūnams spręsti dėl teisės aktų pritaikymo specifinėse situacijoje. Pavyzdžiui, kiekvienas savaip gali interpretuoti realiai gresiantį pavojų. Dabartiniame įstatyme trūksta tikslumo dėl šaunamojo ginklo panaudojimo aplinkybių. Sąlygų bei aplinkybių konkretizavimas leistų policijos pareigūnams teisiškai jaustis saugesniems naudojant šaunamąjį ginklą. Nors Policijos

⁷ R. Marcinauskaitė, Psichinės bei fizinės prievartos sąsajos probleminiai aspektai baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje. Jurisprudencija. 2008. Nr. 11 (113).

⁸ 2) sulaikydamas nusikalstamą veiką padariusį asmenį, kuris aktyviais veiksmais vengia sulaikymo, jeigu kitaip jo neįmanoma sulaikyti, taip pat tais atvejais, kai asmuo atsisako įvykdyti teisėtą reikalavimą padėti ginklą ar kitą daiktą, kuriuo galima sužaloti žmogų, jeigu kyla pavojus policijos pareigūno ar kito žmogaus gyvybei ar sveikatai ir kitaip jo neįmanoma nuginkluoti; 4) kai būtina išlaisvinti įkaitus arba užkirsti kelią teroro aktui.

⁹ Prieš moteris, kai akivaizdu, kad jos nėščios, prieš nepilnamečius, jei jų amžius žinomas pareigūnui arba išvaizda atitinka amžių.

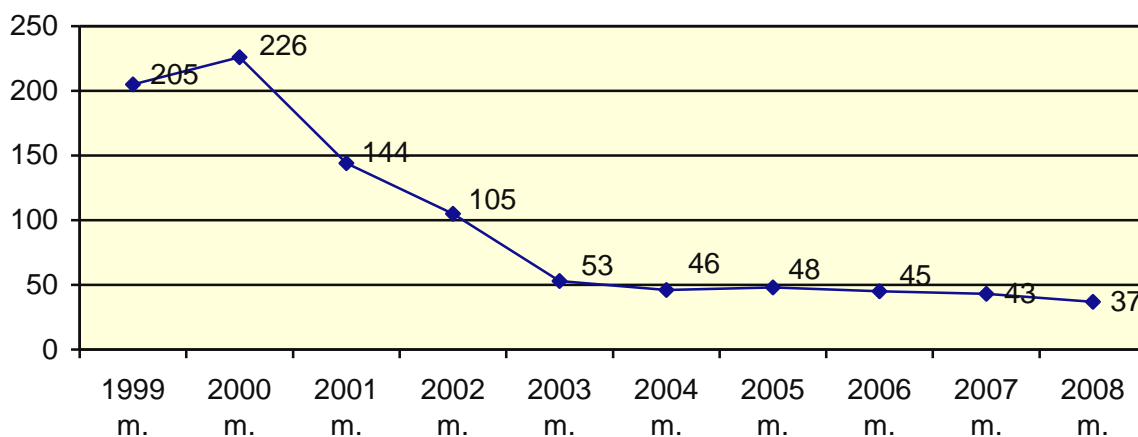
veiklos įstatyme numatyta, kad policijos pareigūnas, panaudojęs prievartą nepažeisdamas Policijos veiklos įstatymo reikalavimų ir padaręs žalą įstatymų saugomoms vertybėms, atsakomybėn netraukiamas, tačiau tie reikalavimai nėra išbaigti. Dėl šios priežasties pareigūnai negali būti teisiškai saugūs ir pasitikėti savo jėgomis, nes prievartos rūšį ir jos panaudojimo ribas pasirenka policijos pareigūnas pats, atsižvelgdamas į konkrečią situaciją, teisės pažeidimo pobūdį bei individualias pažeidėjo savybes. Todėl šaunamojo ginklo sąlygų ir aplinkybių išplėtimas Policijos veiklos įstatyme ar kitame naujame teisės akte, kaip Šaunamojo ginklo panaudojimo rekomendacijose ar taisyklės, policijos pareigūnui suteiktų aiškumo naudojant šaunamąjį ginklą ar kitą prievartos rūšį, kas leistų lengviau pareigūnui priimti sprendimą susidarius ypatingai situacijai. Praktika rodo, kad šiandieninis šaunamojo ginklo panaudojimo reglamentavimas kelia policijos pareigūnams nerimą dėl jų atsakomybės, t.y., dėl patraukimo baudžiamojon atsakomybėn. Neatsižvelgiant į susidariusią situaciją dėl šaunamojo ginklo panaudojimo, išmintingiausia būtų, jei tik yra įmanoma, išvis nenaudoti šaunamojo ginklo nei kaip psichinės prievartos, nei tiesiogiai. Policijos veiklos įstatyme numatyta, kad šaunamasis ginklas gali būti naudojamas tik kaip išimtinė priemonė (25 str. 2 d.). Taigi policijos pareigūnų neuztikrintumas dėl šaunamojo ginklo panaudojimo galimybės, tik patvirtinta, kad teisės aktas, reglamentuojantis šaunamojo ginklo panaudojimą nėra tobulas.

ŠAUNAMOJO GINKLO PANAUDOJIMO STATISTIKA

Prieš pradėdant analizuoti panaudoto šaunamojo ginklo tarnyboje statistiką per pastarąjį dešimtmetį, reikia atkreipti dėmesį, kad Policijos departamento duomenimis viso Lietuvoje 2009 m. balandžio 1 dienai 48201 Lietuvos gyventojas civilinėje apyvarčioje turėjo 86379 ginklus. Kasmet šie skaičiai didėja, kas parodo, kad didėja ir ginkluoto pasipriešinimo policijos pareigūnams atvejų.

Praktikoje kiekvieną kartą, kai policijos pareigūnas tarnybos metu panaudoja šaunamąjį ginklą, policijos įstaigoje atliekamas tarnybinis patikrinimas. Vadovaujantis policijos generalinio komisaro 2004-06-03 įsakymu Nr. V-250 patvirtintos „Teisės naudotis policijos ginkluote suteikimo policijos pareigūnams, ginkluotės skyrimo, išdavimo, priėmimo, paėmimo, saugojimo ir naudojimo, saugaus elgesio su ginklu bei ginklo priežiūros instrukcijos“ 25 p. bei policijos generalinio komisaro 2000-12-29 nurodymu Nr. 27 „Dėl tarnybinių patikrinimų išvadų apie šaunamojo ginklo panaudojimą pateikimo“ nuostatomis, visos tarnybinių patikrinimų dėl šaunamojo ginklo panaudojimo išvadų kopijos pateikiamos PD prie VRM Vidaus tyrimų valdybai, kur vedama šaunamojo ginklo panaudojimo atvejų statistika.

Vadovaujantis tarnybinių patikrinimų dėl šaunamojo ginklo panaudojimo išvadamis per paskutinius devynis metus šaunamojo ginklo panaudojimo atvejų žymiai sumažėjo. (1 pav.)



1 pav. Šaunamojo ginklo panaudojimo atvejų dinamika

Aiškiai matoma, kad šaunamojo ginklo panaudojimas ženkliai sumažėjo. Nuo 1999 m. iki 2008 m. net penkis su puse karto. Nors Policijos departamentas daro išvadą, kad šaunamojo ginklo panaudojimo sumažėjimą įtakoja vis labiau gerėjantis policijos pareigūnų profesionalumas, sugebant pasiekti norimų rezultatų kitais įstatymo leistiniais metodais, nenaudojant kraštutinės priemonės – šaunamojo ginklo, tačiau tam įtakos turi pareigūnų neuztikrintumas ir teisinių žinių stoka, t.y., neapibrėžtumas dėl šaunamojo ginklo panaudojimo vienoje ar kitoje situacijoje. Tai akivaizdžiai liudija 2008 m. balandžio 24 d. Europos tarybos Europos žmogaus teisių teismo sprendimas byloje Juozaitienė ir Bikulčius prieš Lietuvą.¹⁰ Šioje byloje Europos žmogaus teisių teismas pirmą kartą byloje prieš Lietuvą pripažino teisės į gyvybę pažeidimą.

Atsižvelgiant į šaunamojo ginklo panaudojimo mažėjimą, proporcingai mažėja ir šaunamojo ginklo atvejų panaudojimo skaičius. Kaip jau minėjome Policijos veiklos įstatyme numatyta, kad

¹⁰ Europos žmogaus teisių teismas nustatė, kad 1998 m. liepos 24 d. policijos pareigūnai panaudojo šaunamąjį ginklą prieš nestojusią transporto priemonę pažeisdami Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 2 straipsnį. Šiuo atveju niekas neginčija, kad policijos pareigūnas [S.G.] turėjo teisę panaudoti šaunamąjį ginklą prieš automobilį, tačiau Europos žmogaus teisių teismas pasigedo nuodugnesnio tyrimo dėl tinkamo pasinaudojimo šia teise, nes buvo nušauti du nieko dėti įvykio asmenys. Teismas atsižvelgdamas į tai, kad vairuotojo veiksmai buvo galimai pavojingi, nemano, kad dėl iškilusios grėsmės buvo būtina jį nedelsiant sustabdyti panaudojant šaunamąjį ginklą. Teismas pripažino tai, kad policijos pareigūnai automobilį bandė sustabdyti pasinaudodami kitais būdais. Tačiau mano, kad būtinumas toliau šaudyti į automobilį buvo sumažėjęs, nes pareigūnas R.Z., žinojo apie apgadintą automobilio radiatorių, dėl ko būtų sustojęs automobilis. Automobilio keleivių gyvybei kilusi grėsmė, vertinama atsižvelgiant į tai, kad vairuotojas nekėlė tiesioginio pavojaus ir nebuvo būtina nedelsiant sustabdyti automobilio, rodo, kad policijos pareigūnai susidariusioje situacijoje reagavo impulsyviai. Teismas mano, kad pareigūnų veiksmai, pirmiausia padrikas šaudymas iš įvykio vietos vis didesniu greičiu sprunkantį automobilį, rodo, kad šaunamieji ginklai buvo panaudoti neapdairiai, nors teisėsaugos profesionalai taip elgtis neturėtų. Pagal šias aplinkybes, teismas padarė išvadą, kad pareiškėjų sūnūs žuvo dėl to, kad buvo panaudota jėga, kuri nebuvo neišvengiamai būtina, siekiant suimti asmenį, kaip apibrėžta Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 2 straipsnio 2 dalies b punkte.

policijos pareigūnas šaunamąjį ginklą gali panaudoti prieš asmenį, transporto priemonę ir gyvūną. Įstatymas detalizuoja tik šaunamojo ginklo panaudojimo sąlygas prieš asmenis. Tačiau statistika rodo (žiūrėti 2 paveikslą), kad iki 2004 m., išskyrus 2000 m., šaunamojo ginklo panaudojimo atvejų skaičius prieš asmenį buvo ženkliai didesnis, tik nuo 2005 m., šaunamojo ginklo panaudojimas prieš transporto priemonę išaugo, nors įstatymas ir nedetalizuoja šaunamojo ginklo panaudojimo sąlygų šiuo atveju. Šaunamojo ginklo panaudojimo atvejų skaičius prieš gyvūnus, lyginant prieš asmenis ir transporto priemones, pirmavo 2003, 2004, 2006 ir 2008 metais.

1 lentelė. Policijos pareigūnų šaunamojo ginklo panaudojimo atvejų dinamika

Ginklas panaudotas	2000 m.	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.	2008 m.
Prieš asmenį	80	61	50	15	14	10	7	6	8
Prieš transportą	97	52	29	13	13	19	15	22	13
Prieš gyvūną	49	31	26	18	19	16	22	15	15
Patenkant į patalpas	-	-	-	7		1	-	-	-
Kitais tikslais	-	-	-	-	-	2	1	-	1
Iš viso:	226	144	105	53	46	48	45	43	37

Policijos veiklos įstatyme numatytos šaunamojo ginklo panaudojimo sąlygos pritaikytos visiems Lietuvos policijos pareigūnams. Statistiniai duomenys rodo, kad šaunamojo ginklo panaudojimą statistika ženkliai skiriasi viešojoje ir kriminalinėje policijoje. 2008 m. kriminalinės policijos pareigūnai šaunamąjį ginklą panaudojo 6 kartus, iš jų – 3 kartus prieš asmenis ir 3 kartus prieš transporto priemones. Prieš gyvūnus šaunamasis ginklas nebuvo panaudotas. 2008 m. viešosios policijos pareigūnai šaunamąjį ginklą panaudojo 31 kartą: 5 kartus prieš asmenis, 15 kartų prieš gyvūnus, 10 kartų prieš transporto priemones, 1 kartą – netyčinis šūvis ginklų priėmimo - išdavimo patalpoje tikrinant ginklą. Pastebėtina, jog dvigubai padaugėjo kriminalinės policijos pareigūnų šaunamojo ginklo panaudojimo atvejų (2007 m. – 3 atvejai, 2008 m. – 6 atvejai), o tuo pačiu 2,5 karto padidėjo ir jų iššautų šūvių skaičius (2007 m. – 6 šūviai, 2008 m. – 15 šūvių). Beje, pažvelgus į 2005 m., 2006 m., 2007 m. duomenis, matyti, kad kriminalinės policijos pareigūnų iššautų šūvių skaičius pastaraisiais metais buvo pradėjęs tendencingai mažėti (2005 m. – 45 šūviai, 2006 m. – 14 šūvių, 2007 m. – 6 šūviai), tačiau 2008 m. vėl žymiai padidėjo. Iš viso per 2008 m. Lietuvos policijos pareigūnai panaudojo tarnybinį ginklą 37 kartus ir iššovė 129 šūvius. Kriminalinės policijos pareigūnams panaudojus šaunamuosius ginklus, iš viso buvo iššauta 15 šūvių – 10 įspėjamųjų (4 – prieš asmenis, 6 – prieš transporto priemones) ir 5 tiesioginiai (prieš transporto priemones). Viešosios policijos pareigūnams panaudojus šaunamuosius ginklus, iš viso buvo iššauta 114 šūvių: 26 įspėjamieji (10 – prieš asmenis, 15 – prieš transporto priemones, 1 –

prieš gyvūną), 87 tiesioginiai (6 – prieš asmenis, 28 – prieš transporto priemones, 53 – prieš gyvūnus) ir 1 neatsargus šūvis.

Lyginant su 2007 m. duomenimis, šaunamojo ginklo panaudojimo atvejų 2008 m. sumažėjo 14 proc. Per pastaruosius 6 metus, t. y. nuo 2003 m., pastebimas žymus šaunamojo ginklo panaudojimo atvejų mažėjimas, nes iki 2003 m. šaunamojo ginklo panaudojimo atvejų skaičius viršydavo 100 ir dar daugiau (pvz., 2001 m. – 144 atvejai, 2002 m. – 105 atvejai). 2003 – 2007 m. atvejų skaičius sumažėjo daugiau nei dvigubai ir siekė vidutiniškai 47 atvejus per metus. 2008 m. šaunamojo ginklo panaudojimo atvejų skaičius nepasiekė net ir šio vidurkio, nes šaunamasis ginklas buvo panaudotas 37 kartus.

IŠVADOS

Šaunamojo ginklo teisinis reglamentavimas Lietuvoje nėra išsamus, nes nėra tiksliai apibrėžtos ir numatytos visos šaunamojo ginklo panaudojimo sąlygos. Įstatymas numato penkis atvejus, kai šaunamasis ginklas gali būti panaudotas prieš asmenis, tačiau jų nedetalizuoja.

Policijos veiklos įstatymas numato, kad šaunamąjį ginklą galima panaudoti prieš asmenį, transporto priemonę ir gyvūną. Įstatymas reglamentuoja šaunamojo ginklo panaudojimą prieš asmenis, tačiau visiškai neanalizuoja panaudojimo atvejų prieš transporto priemones ir gyvūnus. Tai palieka nuspręsti pačiam policijos pareigūnui.

Šaunamojo ginklo panaudojimo statistika paskutiniiais metais žymiai sumažėjo, kas leidžia daryti dvi išvadas. Pirma, tai policijos pareigūnai tapo profesionalesni ir labiau išmano teisės aktus, reglamentuojančius šaunamojo ginklo panaudojimą, nes 2007 m., ir 2008 m., neužfiksuotas nė vienas atvejis, kad tarnybinis šaunamasis ginklas būtų buvęs panaudotas neteisėtai. Antra, policijos pareigūnai teisiškai nesijaučia saugūs dėl šaunamojo ginklo panaudojimo, nes Policijos veiklos įstatyme numatytos šaunamojo ginklo panaudojimo sąlygos nėra išsamios.

LITERATŪRA

1. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, Valstybės žinios, 1995-05-16, Nr. 40-987.
2. Policijos veiklos įstatymas, Valstybės žinios, 2000, Nr. 90-2777.
3. Policijos įstatymas, Valstybės žinios, 1991-01-20, Nr. 2-22 .
4. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, Valstybės žinios, 2000-10-25, Nr. 89-2741.
5. R. Marcinauskaitė, Psichinės bei fizinės prievartos sąsajos probleminiai aspektai baudžiamosios teisės doktrinoje ir teismų praktikoje. Jurisprudencija. 2008. Nr. 11 (113).
6. 2008 m. balandžio 24 d. Europos žmogaus teisių teismo sprendimas byloje Juozaitienė ir Bikulčius prieš Lietuvą. Preiškimų Nr. 70659/01 ir 74371/01, Strasbūras.
7. 2009 m. vasario mėn. Policijos departamento prie VRM pažyma Nr. 5-11- “Dėl policijos pareigūnų šaunamojo ginklo panaudojimo atvejų 2008 m.”

8. Policijos generalinio komisaro 2000-12-29 nurodymas Nr. 27 „Dėl tarnybinių patikrinimų išvadų apie šaunamojo ginklo panaudojimą pateikimo.“
9. European Convention on the Control of Acquisition and Possession On Firearms by Inviduals, Strasbourg, 1979.
10. K. Sloan Police law primer, Reed Elsevier, 2000.
11. N. Uildriks & P. Van Reenen Policing Post – Communist Societies, Antwerp-Oxford-New York, 2003.
12. Brian R. Johnson Crucial Elements of Police Firearms Training, Looseleaf, 2007.
13. Warlow T. Firearms, the law, and forensic ballistics.
14. Richard R. Johnson Officer firearms assaults at domestic violence calls: a descriptive anglysis. The Police Journal, Volume 81 (2008).

PROBLEMS OF LEGAL REGULATION OF FIREARM USE IN LITHUANIAN POLICE

Ingrida Kairienė*
Mykolas Romeris University

Summary

The article analyzes legal regulation of firearms use in the activities of police officers. The author examines laws, which regulate use of firearms in Lithuania. The main law which regulates usage of firearms in Lithuania is Law of Police activity of Lithuanian Republic. This law says that police officers can use firearms against persons, vehicles and animals. In the article the author raises the question for improvement of nowadays laws that to define the conditions of the use of firearms or to avoid irreversible consequences and police prosecution for their use of violence. The author also examines the use of firearm cases, the dynamics, which reveal a significant decrease in the use of a firearm.

Keywords. A police officer, firearm, use of firearm.

Ingrida Kairienė*, Mykolo Romerio universiteto Viešojo saugumo fakulteto Policijos veiklos katedros lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: teoriniai ir praktiniai viešojo saugumo strategijos formavimo aspektai, policijos veiklos aktualizacija, policijos administracinės jurisdikcinės veiklos problemos.

Ingrida Kairienė*, Mykolas Romeris University, Faculty of Public security, Department of Police activity, lecturer. Research interests: theoretical and practical issues of policy making of public security, actualization of police activity, problems of police administrativ activities jurisdiction.